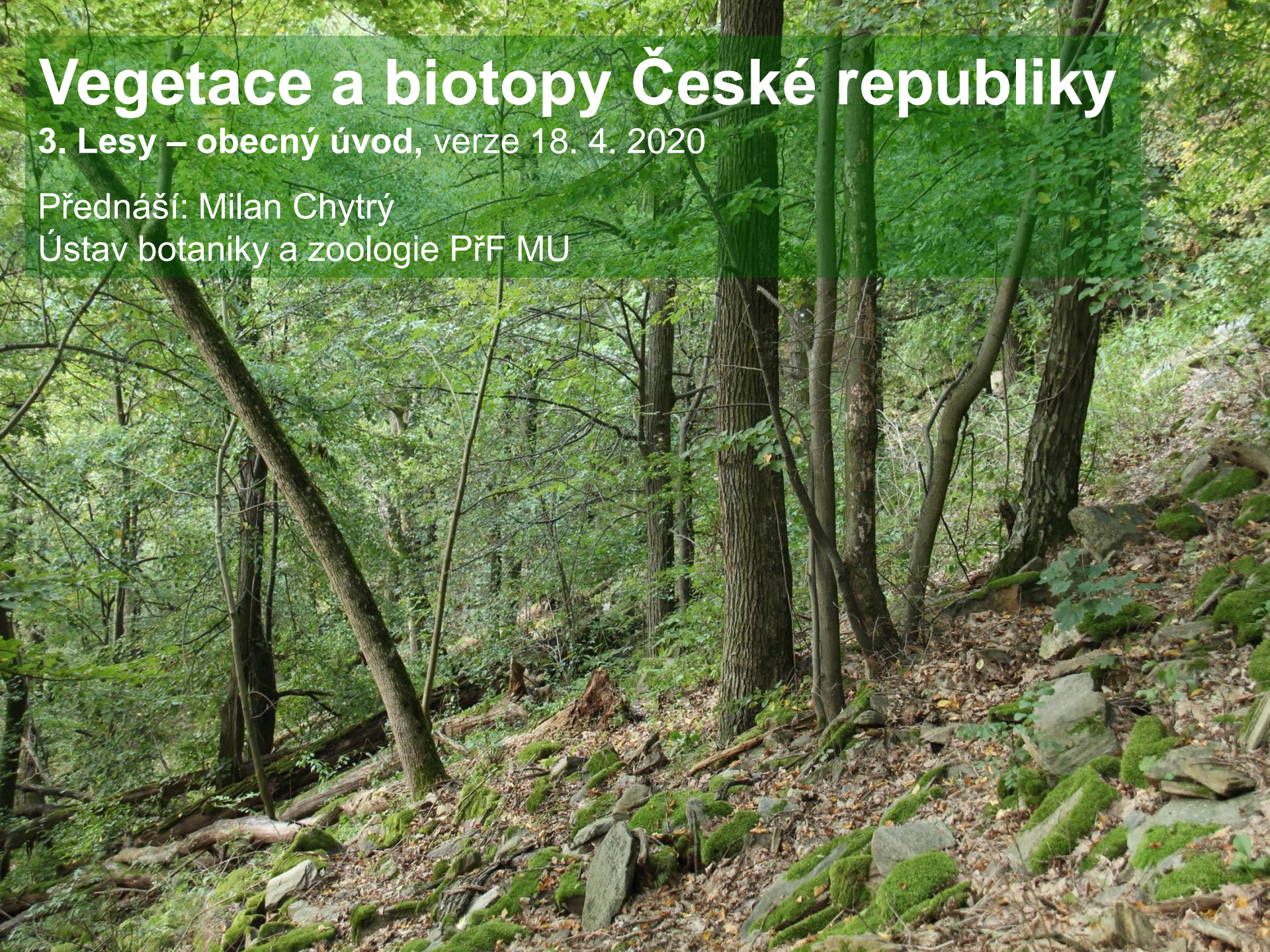

Vegetace a biotopy České republiky

3. Lesy – obecný úvod, verze 18. 4. 2020

Přednáší: Milan Chytrý

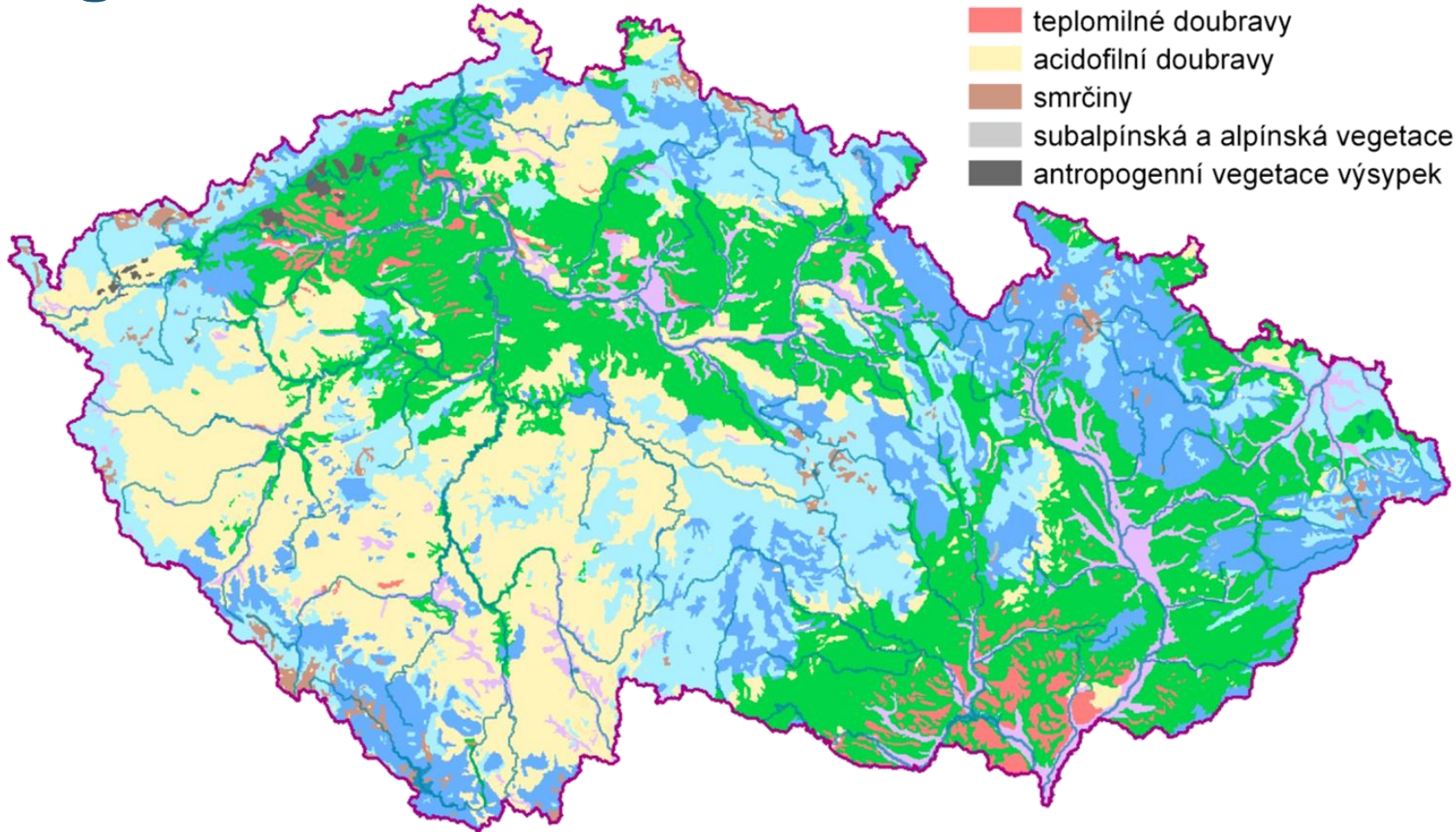
Ústav botaniky a zoologie PŘF MU

Lesní vegetace České republiky

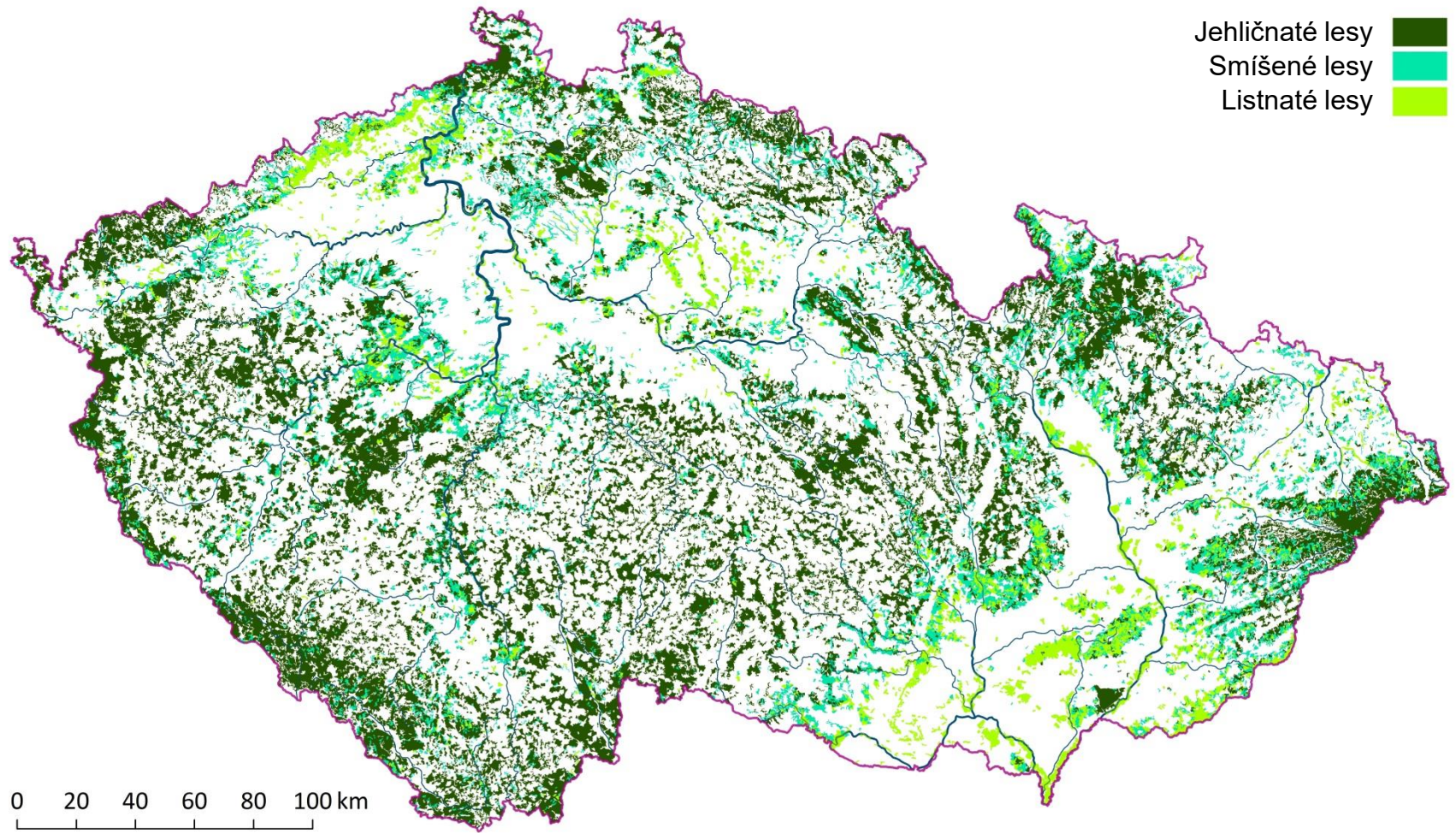
Potenciální přirozená vegetace

- lužní lesy
- dubohabřiny
- květnaté bučiny a jedliny
- acidofilní bučiny a jedliny
- teplomilné doubravy
- acidofilní doubravy
- smrčiny
- subalpínská a alpínská vegetace
- antropogenní vegetace výsypek

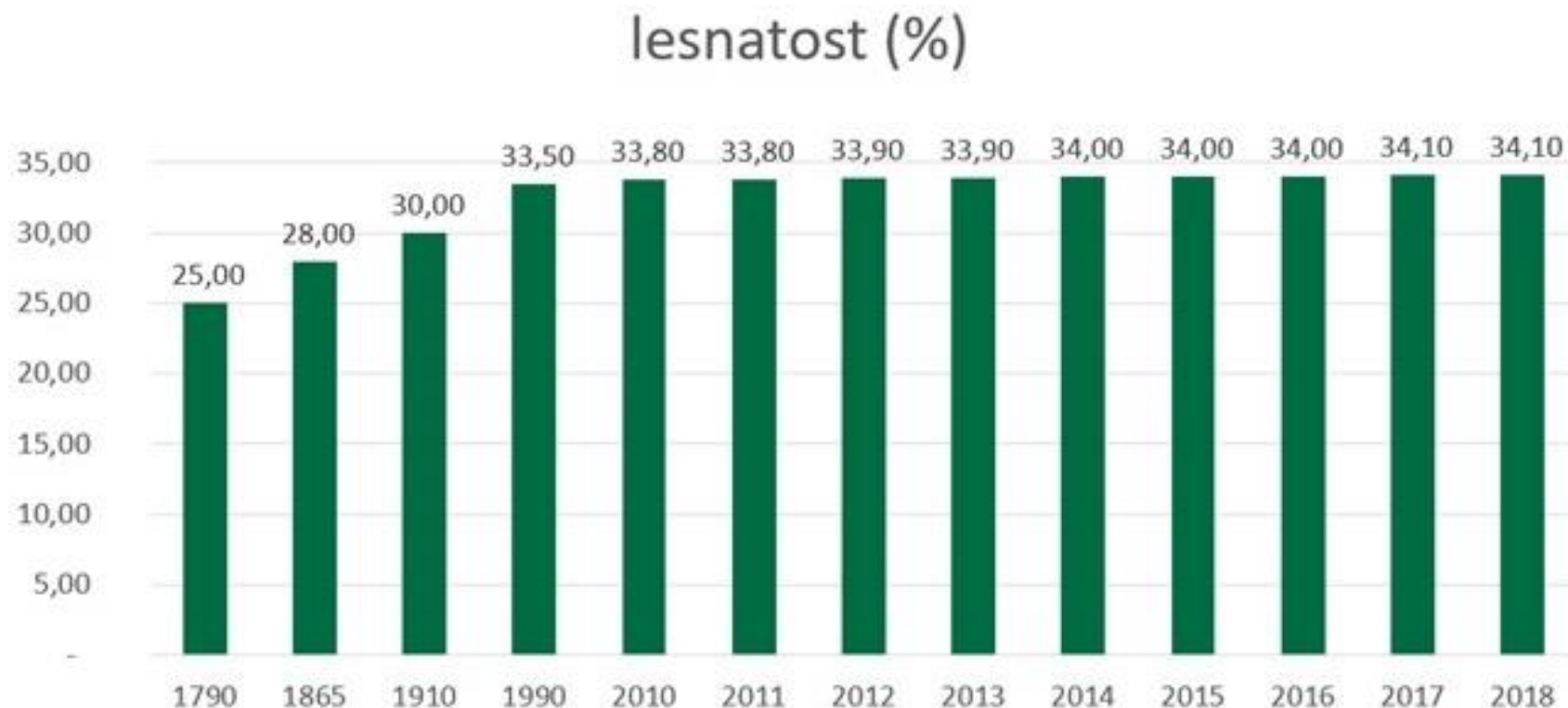
Lesní vegetace České republiky

Současný lesní kryt

Zdroj dat: CORINE Landcover

Současný lesní kryt

Lesní vegetace České republiky

Současné zastoupení dřevin

Národní inventarizace lesů ČR 2011–2015

Jehličnany

57,6 % plochy lesů

Listnáče

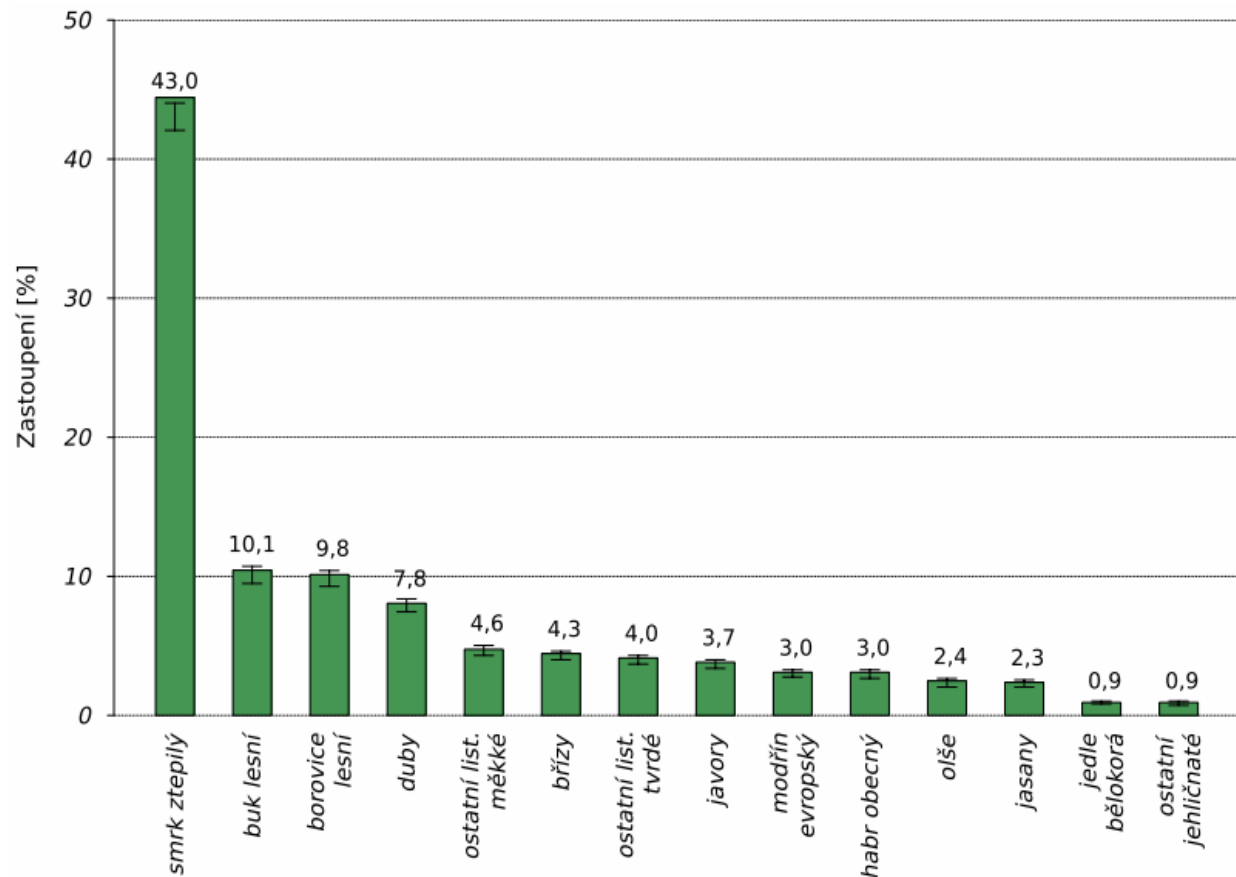
42,4 % plochy lesů

Picea abies 43,0 %

Fagus sylvatica 10,1 %

Pinus sylvestris 9,8 %

Quercus spp. 7,8 %

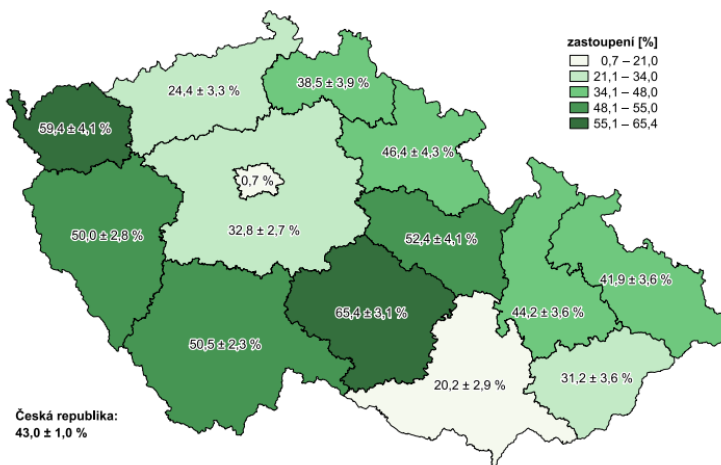

Lesní vegetace České republiky

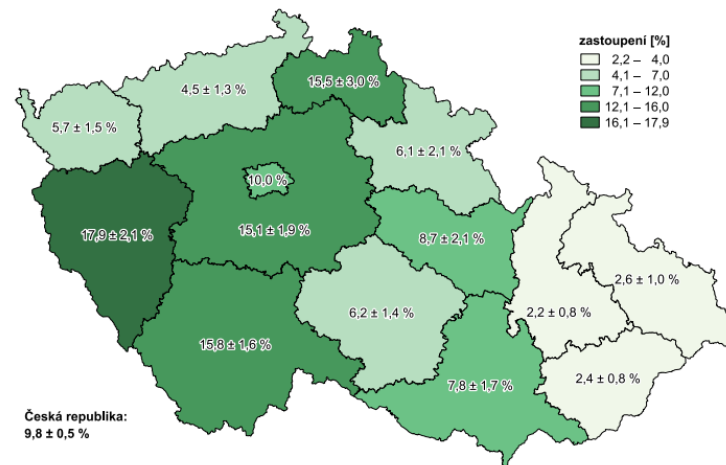
Současné zastoupení dřevin

Národní inventarizace lesů ČR 2011–2015

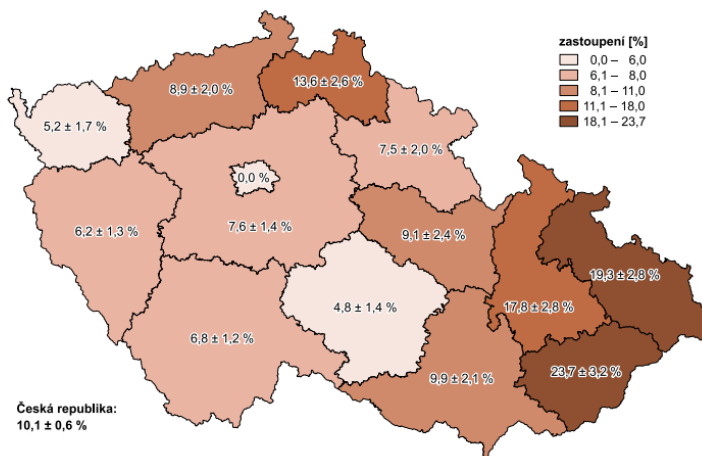
Picea

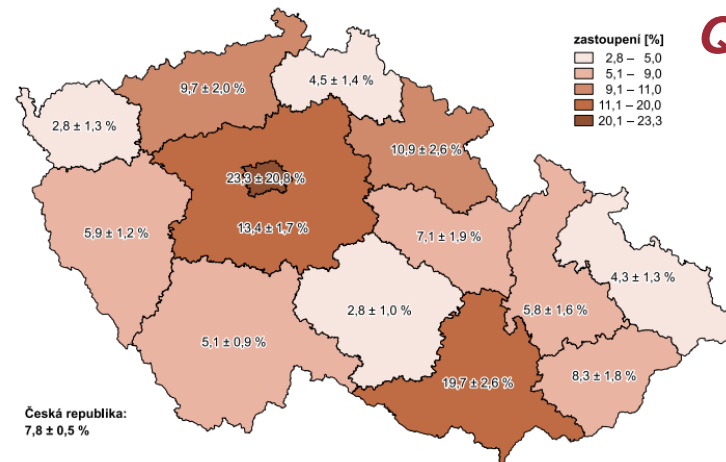
Pinus

Fagus

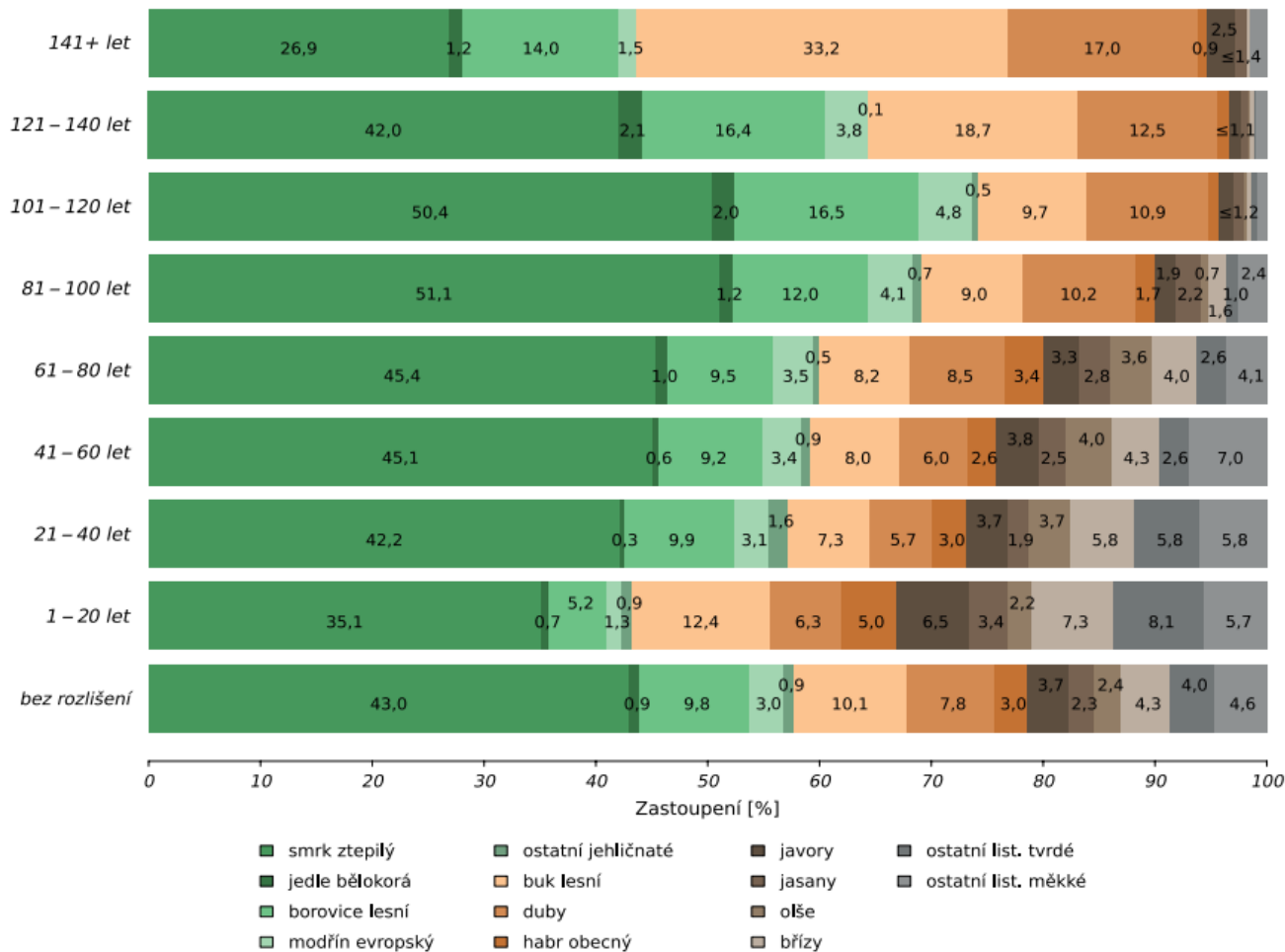
Quercus

Lesní vegetace České republiky

Zastoupení dřevin ve věkových kategoriích

Národní inventarizace lesů ČR 2011–2015

Vztah ke světlu

(koreluje s konkurenční schopností)

Silně stinné: *Abies alba*, *Carpinus betulus*, *Fagus sylvatica*

Stinné: *Acer platanooides*, *A. pseudoplatanus*, *Picea abies*,
Tilia spp., *Ulmus glabra*, *U. laevis*

Polostinné: *Alnus* spp., *Fraxinus* spp., *Quercus petraea*,
Salix alba, *S. euxina* (= *S. fragilis*), *Ulmus minor*

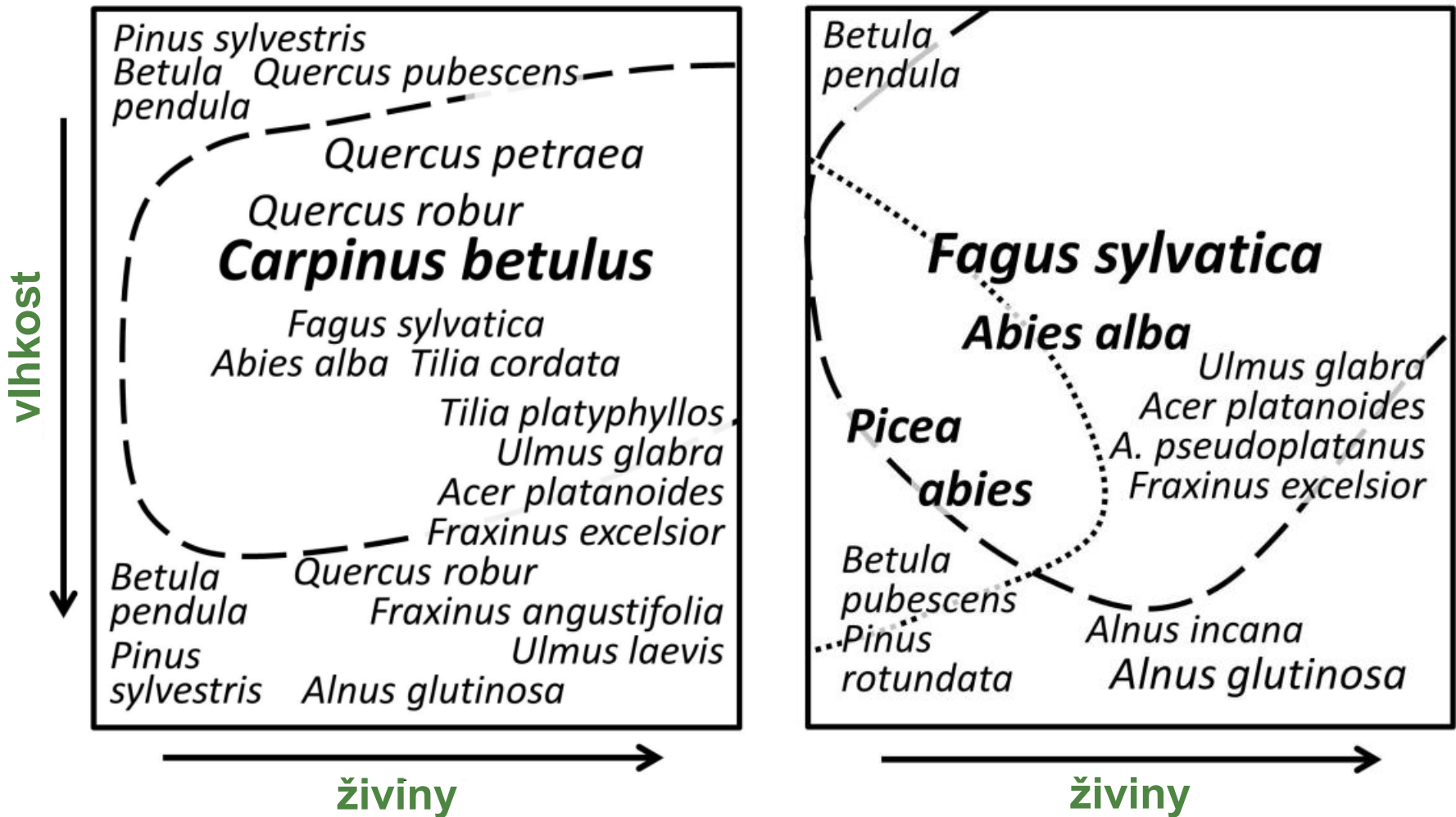
Slunné: *Betula* spp., *Pinus sylvestris*, *Populus* spp.,
Quercus pubescens, *Q. robur*

Hlavní lesní dřeviny České republiky

Ekogram: realizované niky

planární až suprakolinní stupeň   submontánní až montánní stupeň

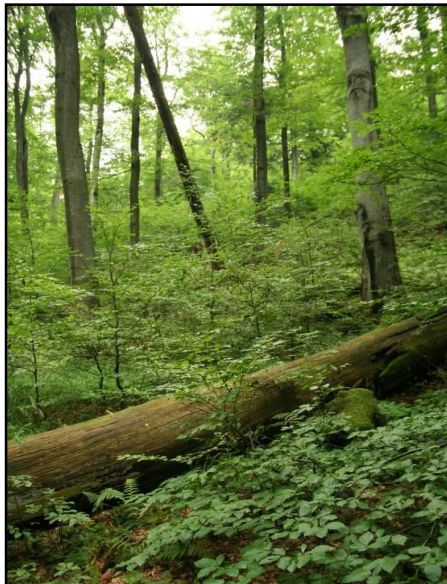
Dynamika přírodních lesů

Typy lesů podle ovlivnění člověkem

(terminologie podle www.pralesy.cz)

Les původní (praes)

člověkem víceméně neovlivněný les odpovídající potenciální přirozené vegetaci (u nás vzácně hl. na Šumavě, v Krkonoších a žlebech Morav. krasu, celkem asi 2,5 tis ha)

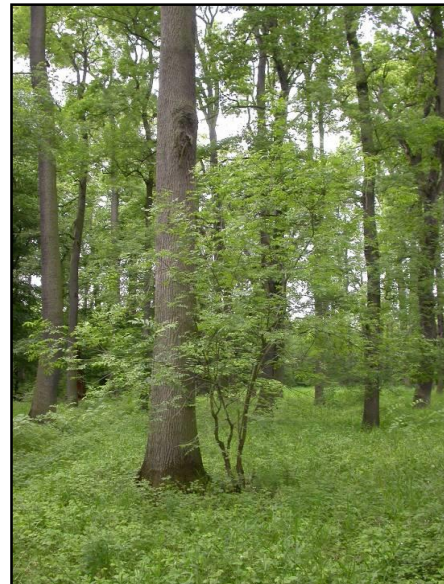
Les přírodní

vznikl přírodními procesy, byl hospodářsky ovlivňován, ale dřevinná skladba, prostorová a věková struktura víceméně odpovídají původnímu lesu (celkem asi 7,5 tis. ha)

Les přírodě blízký

je ovlivěn hospodařením, dřevinná skladba ale převážně odpovídá stanovišti, prostorová a věková struktura však je jednodušší než v původním lese

Les kulturní

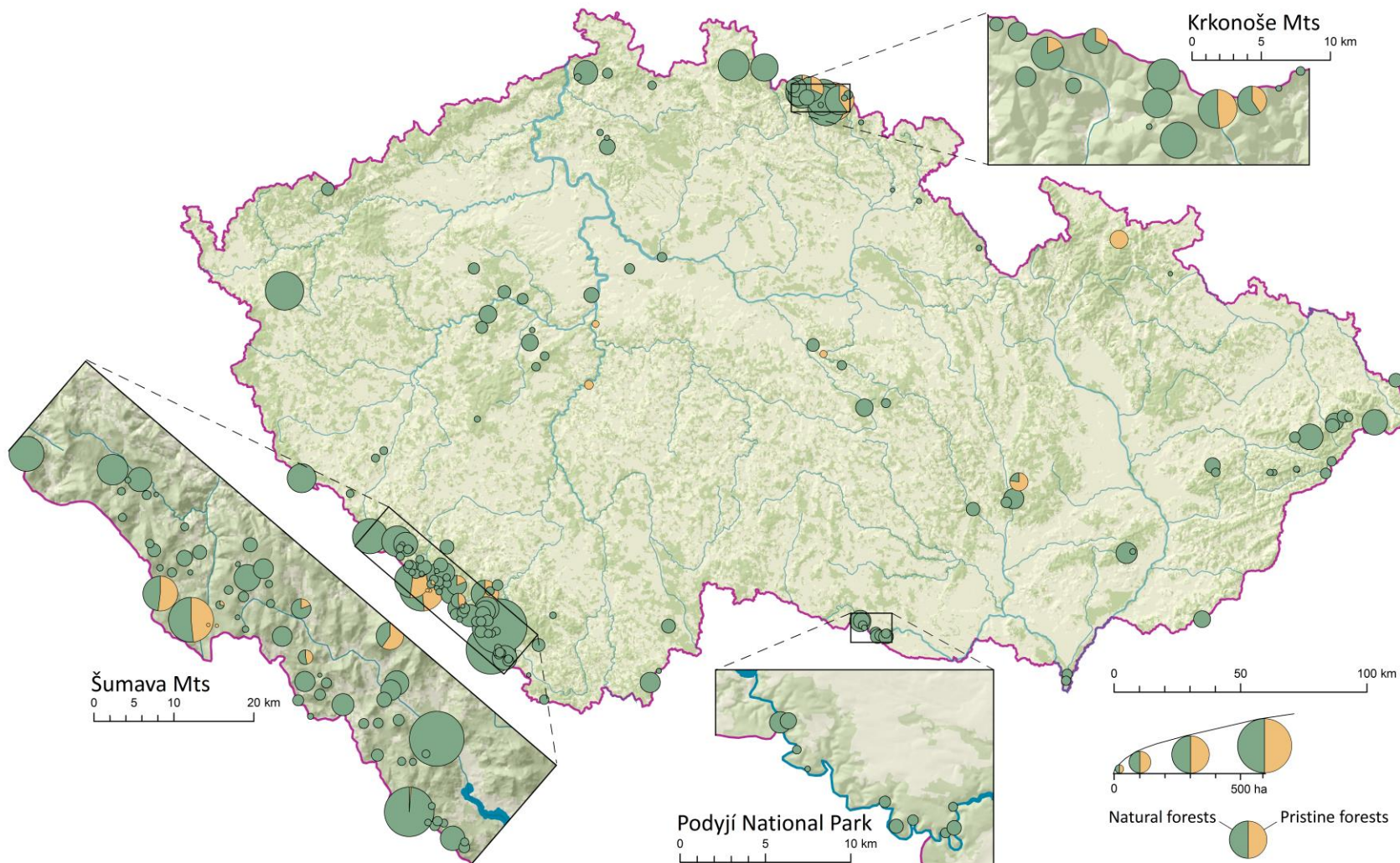
člověkem pozměněná dřevinná skladba se stanovištěně nepůvodními dřevinami

Lesy přirozené

Dynamika přírodních lesů

Původní a přírodní lesy

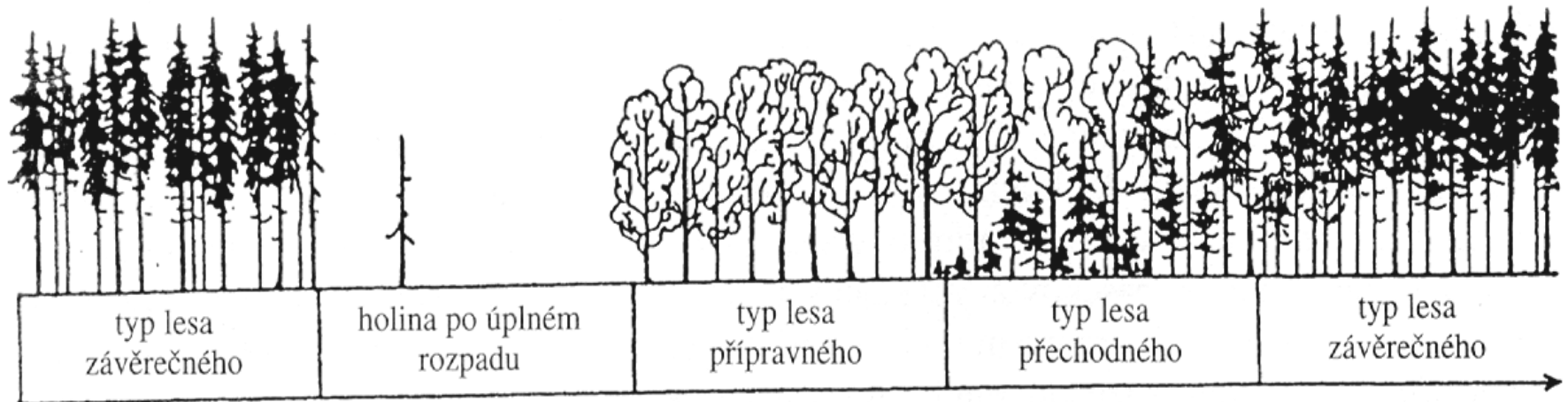
Zdroj dat: Databanka přirozených lesů ČR, <https://www.pralesy.cz/databanka-prirozenych-lesu>

Mapa: Chytrý et al. 2017, *Flora and vegetation of the Czech Republic*

Dynamika přírodních lesů

Dynamika přírodního lesa

velký cyklus

Velký vývojový cyklus přírodního lesa

- nastává po velkoplošném narušení porostů vichřicemi, požáry nebo hmyzími kalamitami
- tradičně se předpokládá hlavně v boreální zóně
- dnes se množí doklady o jeho existenci i ve střední Evropě
- může zahrnovat raně sukcesní porosty s pionýrskými dřevinami později nahrazené porosty klimaxových dřevin
- často však dochází přímo k obnově klimaxových dřevin
- příkladem jsou šumavské smrčiny, ale i některé smrko-jedlo-bukové lesy

Kůrovcový žír, Trojmezna, Šumava, 2011

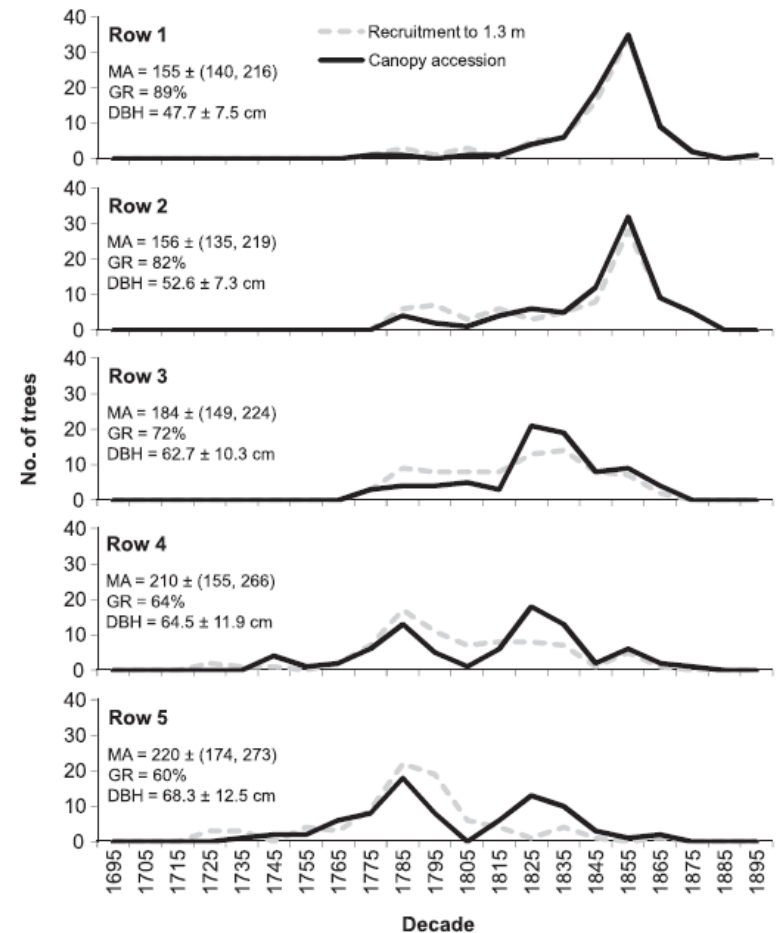
Dynamika přírodních lesů

Velký vývojový cyklus přírodního lesa

Trojmezna, Šumava: horská smrčina se spontánně obnovuje po kůrovcové kalamitě, 2011

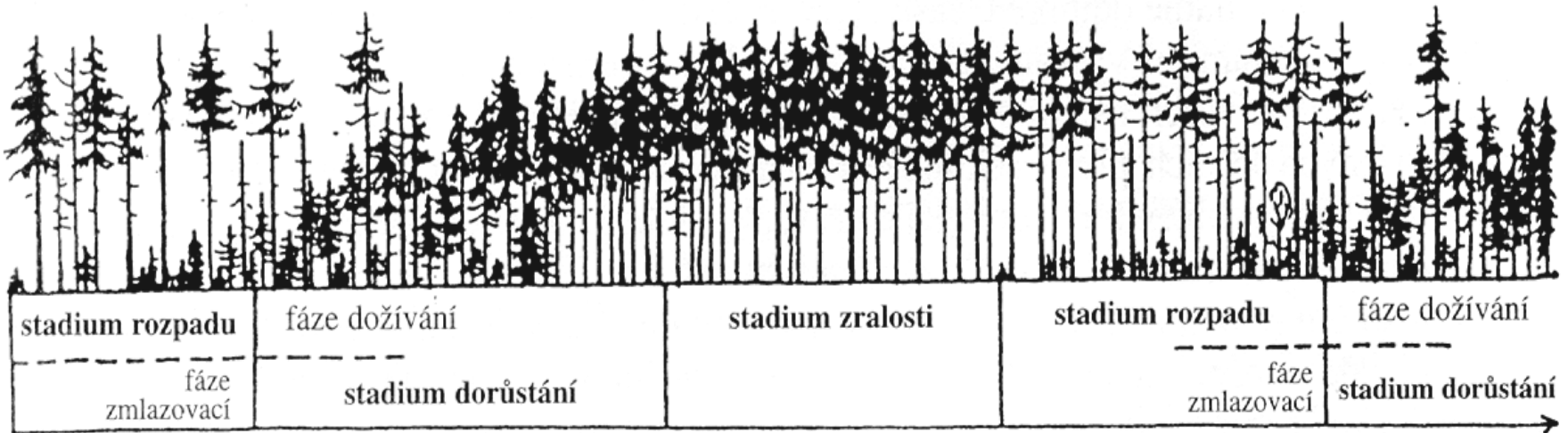
Věková struktura Trojmezenského pralesa (Šumava) podle letokruhových analýz

Dynamika přírodních lesů

Dynamika přírodního lesa

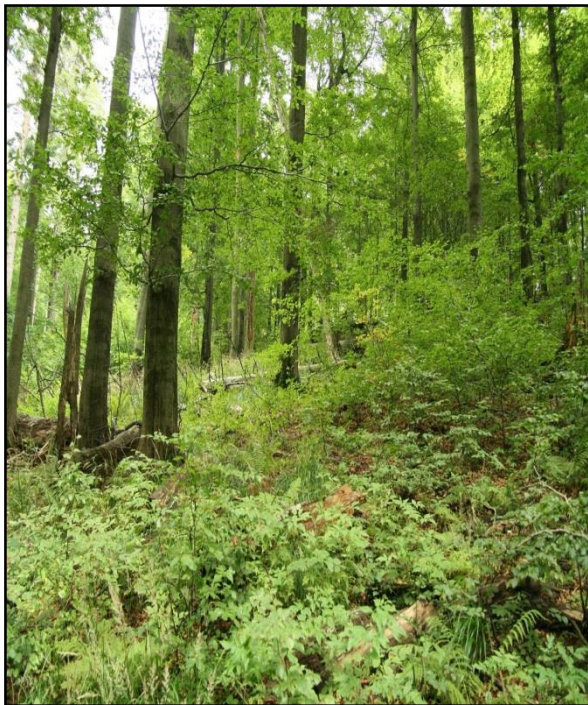
malý cyklus

Dynamika přírodních lesů

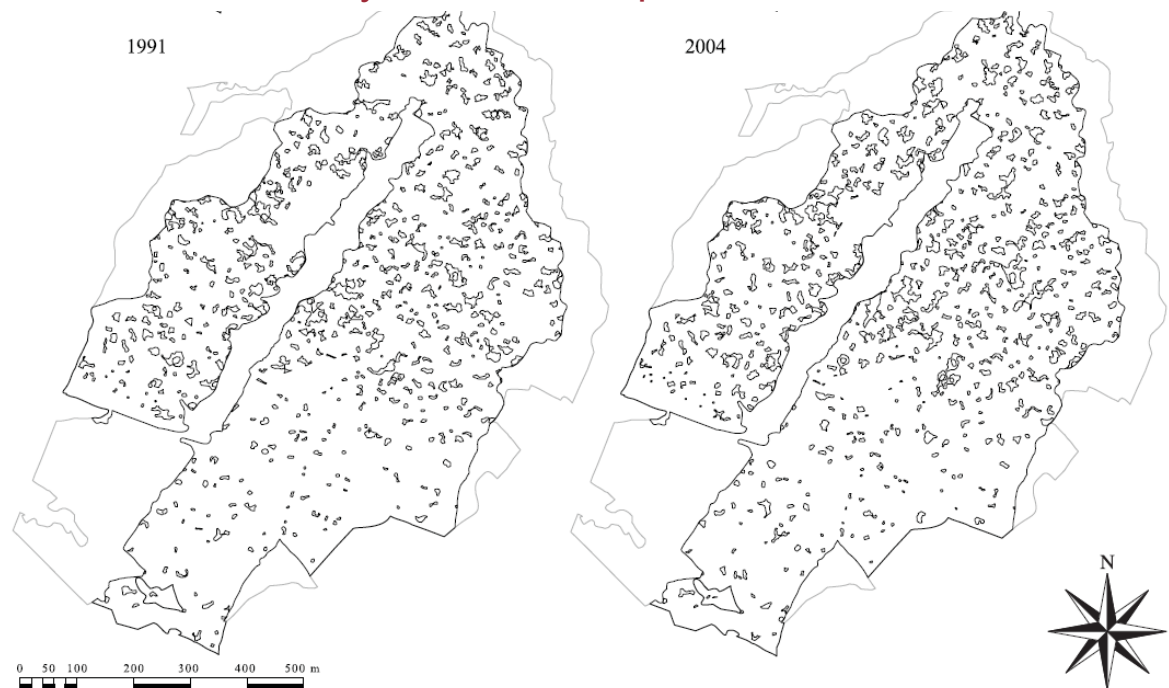
Malý vývojový cyklus přírodního lesa

- jde o maloplošnou dynamiku klimaxového lesa způsobenou regenerací v porostních mezerách vzniklých po pádu stromů
- střídá se stadium dorůstání, zralosti a rozpadu
- porostní mezery mají velikost zpravidla kolem 100 m²
- různé části porostu jsou v různé sukcesní fázi

Prales Mionší,
Moravskoslezské Beskydy

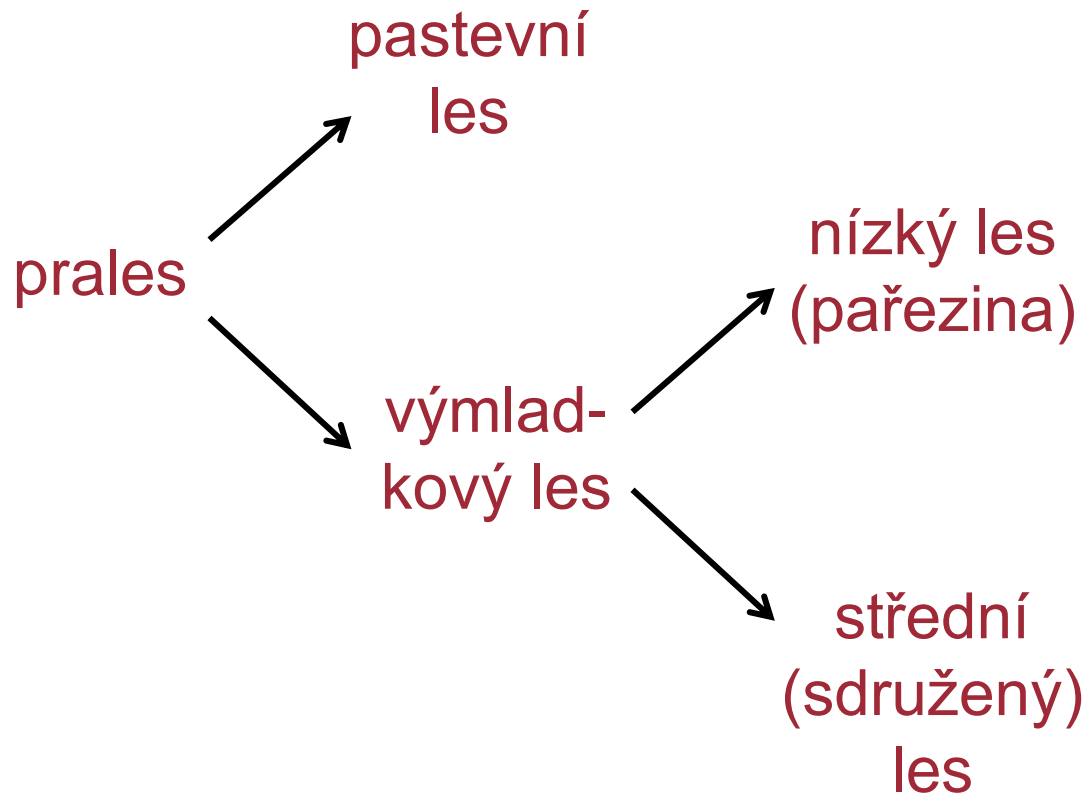
Porostní mezery v Žofínském pralese v letech 1991 a 2004

Lesní hospodaření

Tradiční hospodaření v nížinných lesích

Moderní lesnictví

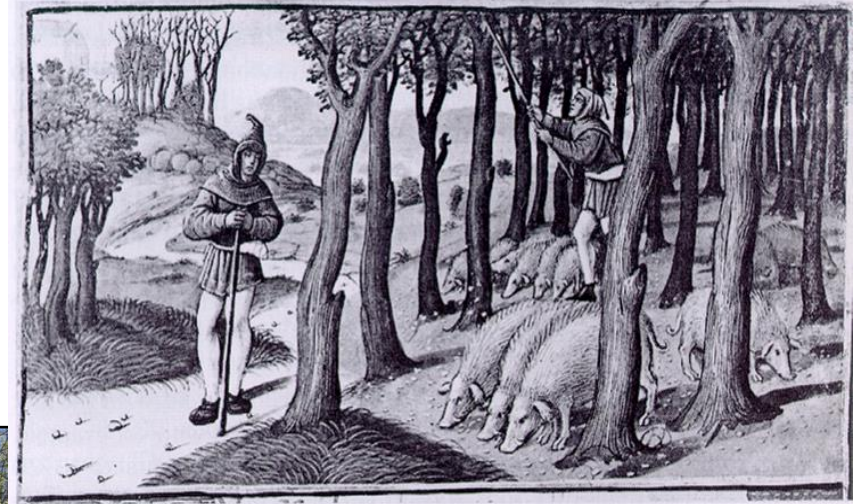
**vysoký les,
kmenovina**
(vzniklá
generativní
obnovou)

**nepravá
kmenovina**
(přerostlá pařezina
nebo střední les)

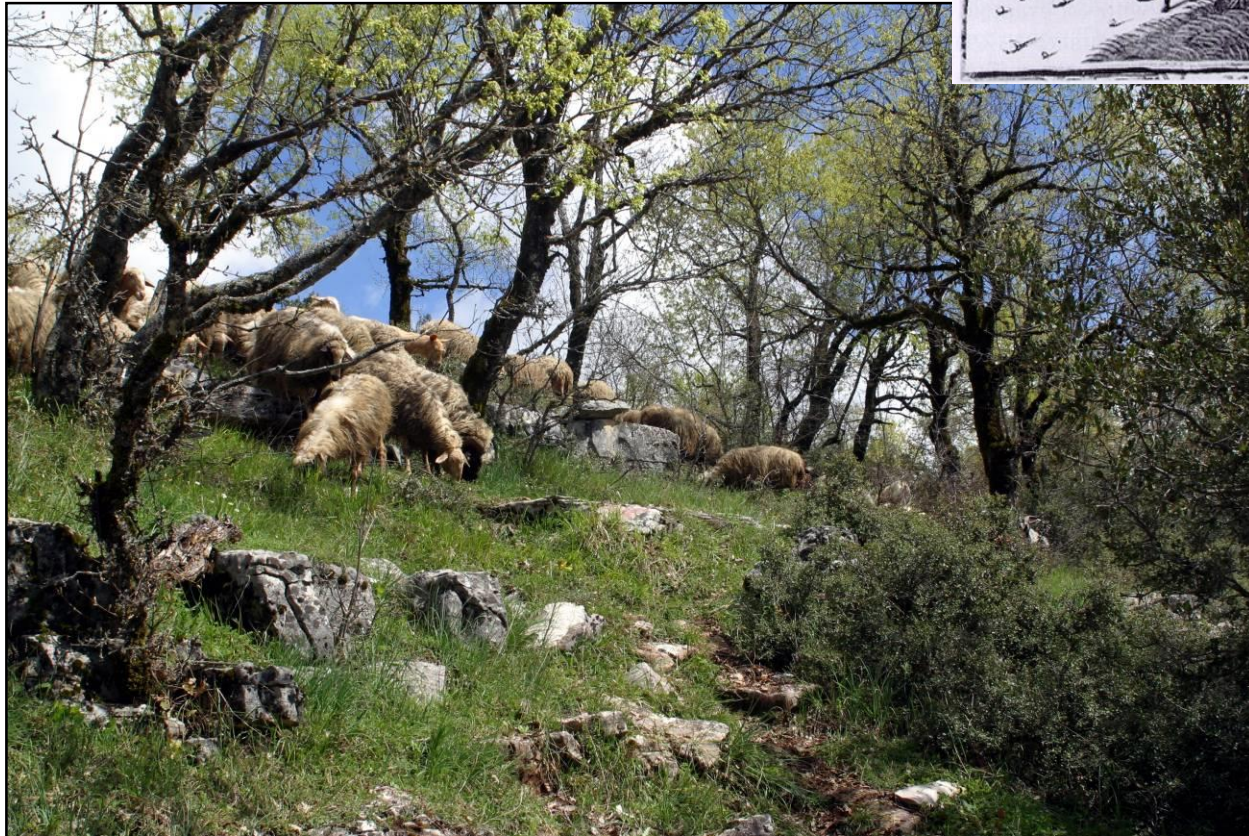
Lesní hospodaření

Pastevní lesy

- pastva omezovala generativní obnovu
- šířily se pichlavé keře (hloh, jalovec)
- mezi keři se často obnovovaly stromy, např. dub

Book of Hours,
16. století, Francie
Vera 2000, *Grazing ecology
and forest history*

Pastva ovcí v teplomilné
doubřavě, Pindos, severní
Řecko, 2004

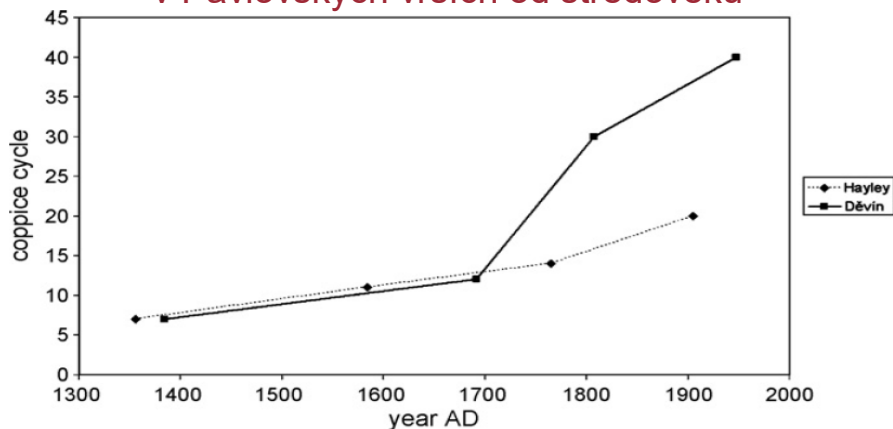
Lesní hospodaření

Výmladkové lesy

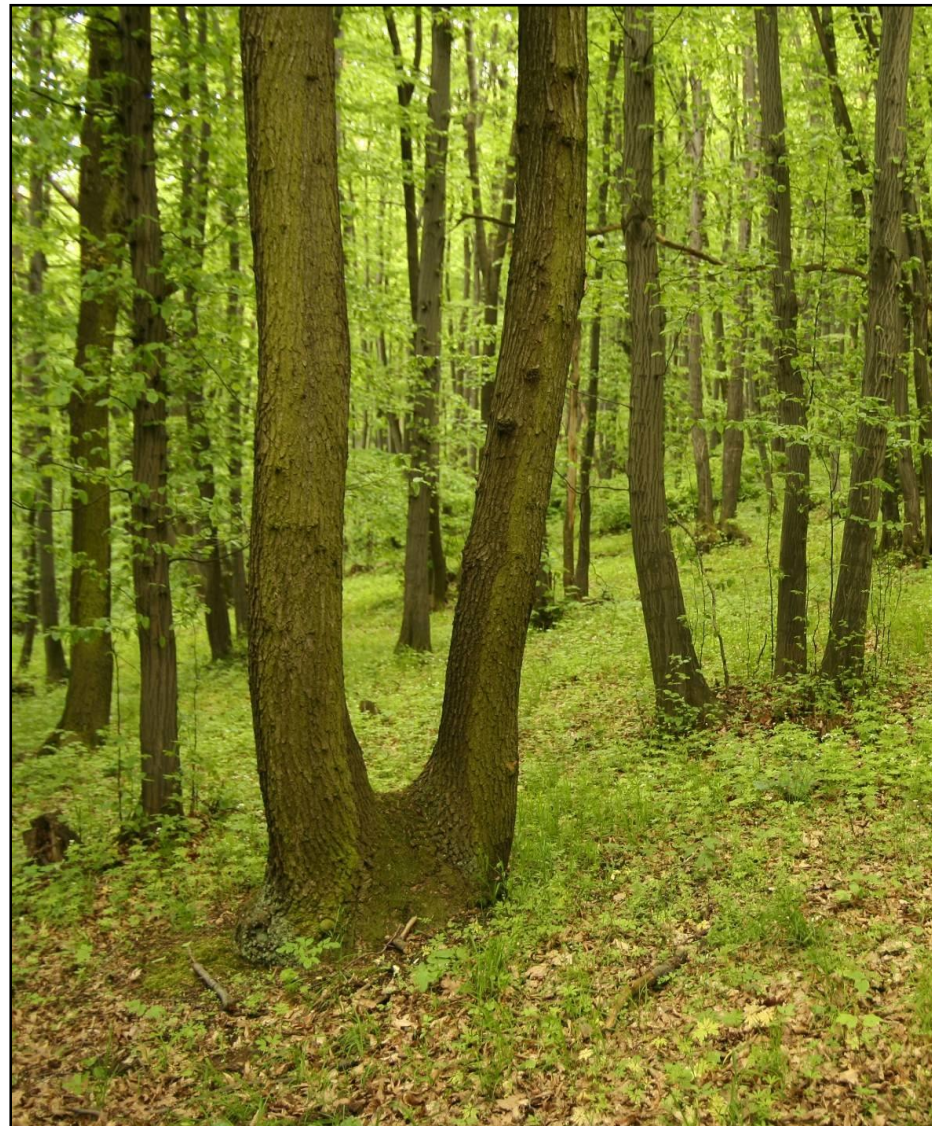
Nízký les (pařezina)

- pravidelně těžen na palivové dříví
- samovolná obnova pařezovými výmladky
- zvýhodňuje dřeviny s dobrou regenerační schopností (líška, habr, lípa)
- kolem poloviny 20. století pařezové hospodaření ukončeno
- bývalé pařeziny přerostly v nepravé kmenoviny
- dnes pokusy o obnovu pařezení z důvodu ochrany přírody

Prodlužování doby obmýti pařezin na Děvíně v Pavlovských vrších od středověku

Szabó 2010, *Forest Ecology and Management*

Přerostlá pařezina, Děvín, Pavlovské vrchy

Lesní hospodaření

Výmladkové lesy

Střední (sdružený) les

- obhospodařován podobně jako nízký les, tj. těžen na palivové dříví a spoléhá na obnovu z pařezů
- vybrané stromy (výstavky) jsou však při těžbě ponechány
- výstavky slouží jako zdroj stavebního dřeva na výrobu nábytku a zdroj semen pro generativní obnovu
- v nížinných lesích jsou jako výstavky často ponechávány duby

Střední les s cerovými výstavky, Schrick, Weinviertel, AT

Lesní hospodaření

Hrabání steliva

- lesní opad byl tradičním zdrojem steliva pro dobytek
- odvozem opadu z lesů docházelo k ochuzování půdy o živiny

Švýcarsko (Stobler 1922)

Švýcarsko (Brockmann-Jerosch 1933)

Lesní hospodaření

Obnova porostů v hospodářském lese

holosečná

(šířka těžené plochy větší než výška porostu)

násečná

(šířka těžené plochy menší než výška porostu)

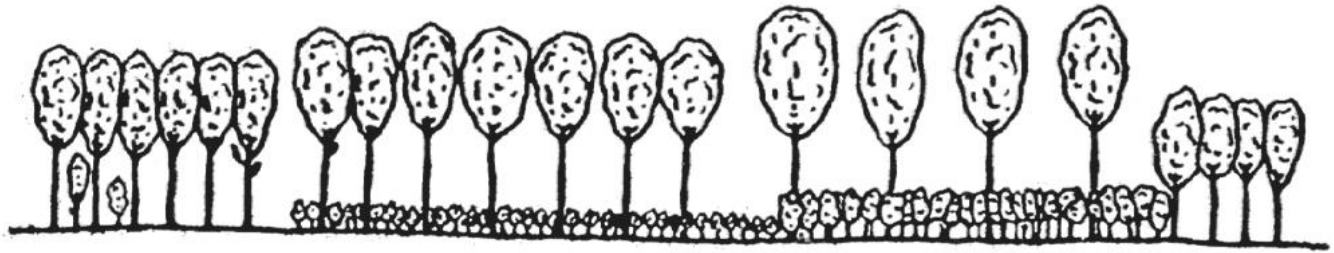

skupinová (kotlíková)

Lesní hospodaření

podrostní
(clonná seč)

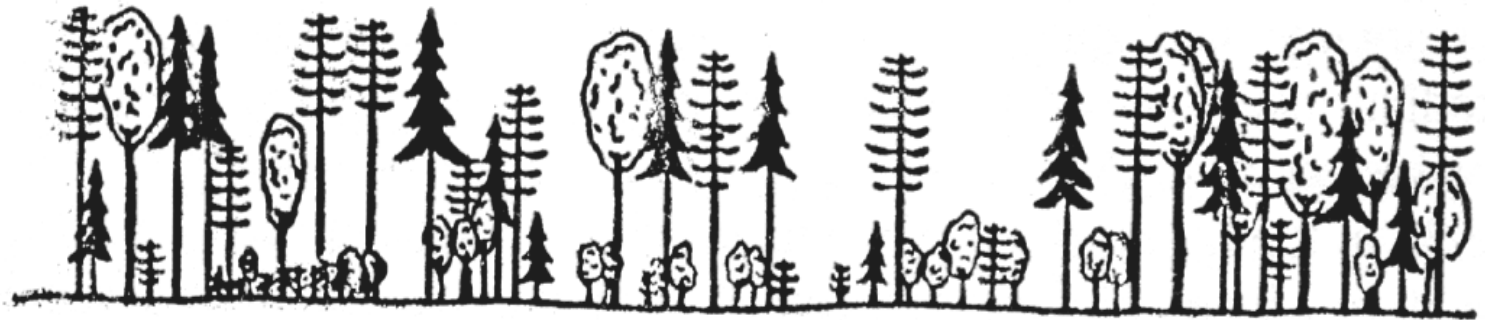

Rozdrojovice u Brna

Lesní hospodaření

Obnova porostů v hospodářském lese

výběrná

Srovnání s volnou krajinou

- menší intenzita záření (v listnatých lesích jen v létě => výrazná sezonní dynamika podrostu)
- menší kolísání teploty
- menší ovlivnění větrem
- větší vzdušná vlhkost (“oceaničtější” klima)
- klimatická rozkolísanost v malém měřítku (sluneční skvrny)
- část srážek stéká po kmenech stromů – dochází k lokálnímu zamokřování a obohacování živinami
- sněhová pokrývka mělčí, ale vytrvá déle

Opad v listnatém lese

- opadává najednou
- rozkladem opadu se půda obohacuje živinami
- slabě vyvinuté mechové patro

Opad v jehličnatém lese

- opadává postupně
- pomaleji se rozkládá
- kvůli vyššímu obsahu ligninu a pryskyřic se tvoří surový humus
- dobře vyvinuté mechové patro

Rozklad opadu

Asi jeden rok: *Alnus glutinosa*,
Fraxinus spp., *Ulmus* spp.

Do dvou let: *Acer pseudoplatanus*,
Carpinus betulus, *Prunus padus*,
Robinia pseudoacacia, *Tilia* spp.

Do tří let: *Betula* spp., *Fagus sylvatica*,
Populus tremula, *Quercus* spp.

Vápník v citrátové formě:
Acer, *Fraxinus*, *Tilia*, *Ulmus*

Vztah mezi stromovým a bylinným patrem

- Asymetrická konkurence: stromy bylinné patro stíní a odčerpávají vodu a živiny
- Stromy koření hlouběji než druhy bylinného patra
  - => omezení podzemní konkurence
  - => stromy zajišťují přísun živin z hlubších vrstev
- Druhy bylinného patra mají maximum rozvoje na jaře – dostatek světla, prohřátá svrchní vrstva půdy

Ekologické faktory lesního prostředí

Sezonní dynamika podrostu

Časně jaro – heliofyty

Anemone nemorosa, *A. ranunculoides*, *Carex digitata*, *Corydalis* spp.,
Dentaria enneaphyllos, *Gagea lutea*, *Galanthus nivalis*, *Luzula pilosa* aj.

- lužní lesy – maximum na přelomu března a dubna
- dubohabřiny a bučiny – duben začátek května

Jarní lesní heliofyty
Anemone ranunculoides
a *Corydalis cava*
v dubohabřině u Šlapanic

Ekologické faktory lesního prostředí

Sezonní dynamika podrostu

Pozdní jaro a léto – sciofyty

(maximum kolem letního slunovratu)

např. *Campanula trachelium*, *Epilobium montanum* a *Hieracium murorum*

Impatiens noli-tangere

Stachys sylvatica

Sezonní dynamika podrostu

Zima

V teplých oblastech mají některé druhy přezimující asimilující listy (také ozimé geofyty, např. *Galeobdolon nivalis*)

Galeobdolon montanum

Asarum europaeum, Hepatica nobilis

Dryopteris filix-mas